

ENRIC MIRAMBELL, RETRATS DE CIUTAT

GEMMA DOMÈNECH I ROSA MARIA GIL

Aquest treball, dedicat a Enric Mirambell, vol ser un homenatge al cronista, a l'historiador, al ciutadà i especialment a l'home que trobem darrere d'aquest nom. Observador callat, de presència discreta i viva mirada, conserva en la ment detalls d'una llarga vida, que manté ben present en la seva prodigiosa memòria. Al costat de l'Enric Mirambell és fàcil escoltar el fil de la petita història gironina. Companys d'escola, anècdotes ciutadanes i situacions viscudes van desfilant davant nostre i s'enllacen les unes amb les altres com les cireres que prens del cistell. La seva conversa, pausada i apassionada quan toca, es fa sempre amena per a aquells que hem pogut gaudir de la seva companyia.

Seguint el seu mestratge de virtuós historiador dels detalls, ens hem submergit en els nostres arxius per intentar refer la història urbana de Girona dels darrers vuitanta-cinc anys, aquella que ha acompanyat i continua acompanyant l'Enric Mirambell en la seva trajectòria vital. Amb l'ajut dels documents podrem aproximar-nos al nostre passat recent, amb tota l'enveja i admiració per aquell que s'ha passejat durant gairebé un segle pels escenaris que constitueixen la nostra història. Molt del que sabem sobre Girona ho hem après dels llavis i la ploma de l'Enric Mirambell, que amb la prodigiosa memòria del cronista ens explica aquest escenari amb la certesa d'aquell que hi ha viscut i en recorda tots els detalls com si fos ahir mateix.

L'Enric Mirambell Belloc va néixer a Girona el 12 de juliol de l'any 1921. La ciutat que el va veure néixer era, des del punt de vista de l'arquitectura i l'urbanisme, una ciutat que havia canviat molt poc. Conservava en bona part l'estructura medieval, producte del creixement secular a l'ombra del turó de la catedral i a la vora de l'Onyar. Encerclada per la primera muralla del segle XV, que transcorria a la vora del riu, havia conquerit la plana i havia posat límit a aquest creixement amb la segona muralla, del segle XVII, que encintava aquell primer eixample seguint el traçat de l'actual Gran Via Jaume

I. Precisament durant els anys d'infantesa de l'Enric Mirambell va tenir lloc el procés d'enderroc de les muralles, que havia començat el 1901 pel pany de Figuerola i continuarà amb més intensitat cap al 1931, quan es desencalli per llei la qüestió de la cessió dels baluards. Aquest alliberament de terreny al centre de la ciutat va suposar el traçat de nous carrers i la construcció de nous edificis. Els qui, com l'Enric Mirambell, varen ser testimonis d'aquesta transformació varen veure com la ciutat deixava d'estar encotillada i s'obrien noves perspectives. De ben segur que l'Enric Mirambell recorda les tardes de joc entre les restes de la muralla, en un escenari que avui s'ha transformat de manera radical. De mica en mica, els baluards, que representaven una superfície de 35.000 metres quadrats cadascun, foren urbanitzats amb els equipaments que la ciutat moderna necessitava. El nou edifici de Correus i Telègrafs, projectat per Enric Catà, havia estat inaugurat l'any 1920. A l'antic baluard de la Santa Creu, s'havia construït l'Escola Bruguera –en funcionament des de 1911– i s'hi projectarà el cinema Ultònia (1942), obra d'Ignasi Bosch. A l'espai alliberat pel baluard del governador, l'any 1934 l'arquitecte Josep Claret hi construirà la Casa Sala, i al seu costat, Ricard Giral i Claudi Diaz, l'edifici de la Cambra de Comerç (1949). En el solar entre l'antiga horta de l'hospital i el baluard de Santa Clara l'any 1955 es construeix la nova delegació d'Hisenda, fruit d'un concurs que va guanyar l'arquitecte Carlos Sobriní, enfront de les propostes de tres dels arquitectes gironins més genuïns: Josep Esteve, Emili Blanch i Josep Claret. Per acabar de resseguir el traçat de la muralla, cal esmentar el Mercat d'Abastaments, construït en la postguerra en terrenys del darrer dels baluards, el de Sant Francesc. És difícil no sostreure's a la fascinació que en els joves d'aquells anys, entre els quals hi trobem el nostre cronista, havia de significar aquella efervescència de transformació urbana.

Un altre aspecte que s'ha transformat de manera extraordinària durant els anys de vida de l'Enric Mirambell han estat les comunicacions a la ciutat de Girona. En els anys vint, bona part dels principals carrers de la ciutat estaven pavimentats amb llambordes, i la resta eren carrers de terra que s'enfangaven quan plovia i aixecaven núvols de pols en època de calor. En aquest principi de segle, la ciutat era travessada per la carretera nacional que venia de Barcelona cap a França. El seu traçat, que amb el transcurs de menys de cinquanta anys trobem anacrònic i inviable, travessava la ciutat. Primer, pel Barri Vell i, a partir de 1963, per la carretera de Barcelona i la ronda Ferran

Perspectiva de la Gran Via en els anys vint (Foto AHCOAC. Hauser i Menet).

Perspectiva de la Gran Via en l'actualitat. (Foto G. Domènech).

Vista de la Gran Via amb l'edifici de Correus acabat d'inaugurar. (Foto AHCOAC. Fargnoli).

Vista de la Gran Via en l'actualitat. (Foto C. Ribera).

Puig, un nou traçat que també acabaria col·lapsant la ciutat i que motivà, no sense polèmica, el traçat de la variant est, inaugurada el 27 de març de 1993, entre la Creueta i Campdorà, que evitava l'entrada a la ciutat. L'exponencial creixement de trànsit ha portat, actualment, a l'existència d'un nou projecte d'ampliació dels carrils de l'autopista en la travessia de la ciutat.

Una transformació similar ha experimentat el traçat del ferrocarril. S'ha passat del traçat urbà, a nivell de carrer, amb un pronunciat talús a la zona de la Devesa, al traçat aeri amb la construcció del viaducte (1973) i a la previsió de fer-lo subterrani amb l'arribada de l'alta velocitat. Paral·lelament a aquests canvis, s'ha produït el desmantellament de la xarxa de via estreta que des de finals del segle XIX unia Girona amb Palamós, Banyoles, Olot i Sant Feliu de Guíxols. A redós de la nova estació de la Renfe, inaugurada l'any 1973 i que substituïa la vella estació de 1862, es crea l'estació d'autobusos que centralitzarà el servei interurbà a la ciutat, i d'aquesta manera s'erigeix un nou nucli de comunicacions que alliberarà la plaça Independència i els seus carrers veïns de la circulació dels autobusos de la Sarfa i la Teisa, que hi tenien les seves centrals.

L'any de naixement de l'Enric Mirambell, el 1921, és la data del nomenament de Ricard Giralt i Casadesús com a arquitecte municipal de la ciutat, on coincidirà amb Rafael Masó com a regidor del consistori. Dos arquitectes preocupats per Girona i per la recuperació del seu patrimoni. Des d'aquell moment fins a l'esclat de la Guerra Civil, any del seu cessament, Giralt Casadesús va treballar fermament per la millora i transformació de la ciutat de Girona. La seva tasca s'ha de llegir en sintonia amb l'equip municipal d'aleshores, que tenia com a objectius la racionalització de la política urbanística de la ciutat, la dignificació i rehabilitació del Barri Vell i la millora dels equipaments culturals (escoles, biblioteques, sales d'exposicions...). Giralt va treballar en la racionalització del traçat dels carrers de la ciutat, l'enjardinament d'espais com ara la plaça del Marquès de Camps i la Devesa i en la dignificació del Barri Vell, del qual és un exemple la seva intervenció a la pujada de Sant Feliu. Una de les línies de treball de Giralt, juntament amb Rafael Masó, Jeroni Martorell i Emili Blanch, seran els treballs per a la restauració de la muralla i primer traçat del passeig arqueològic i la restauració dels Banys Àrabs, que s'inicia en aquells anys.

La mort prematura de Rafael Masó, l'esclat de la Guerra Civil i les conseqüències de la repressió i la postguerra varen interrompre el que semblava

A.C.L. -- n 1 - GERONA, Subida a San Fèlix   año
1897

Vista de la Pujada de Sant Feliu abans de la intervenció de Ricard Giralt Casadesús.
(Foto AHCOAC. Àngel Toldrà).

Vista de la Pujada de Sant Feliu en l'actualitat. (Foto G. Domènech).

un camí traçat cap al progrés de la ciutat. L'etapa del franquisme va representar, amb alguna excepció, un gris període de recessió, i caldrà esperar l'adveniment de la democràcia per reprendre vells projectes i gestar-ne de nous. En són bons exemples la recuperació de l'església de Sant Nicolau i la veïna de Sant Pere de Galligants –avui Museu d'Arqueologia–, la Fontana d'Or –restaurada per Joan M. de Ribot el 1974–, la Pia Almoina –recuperada com a seu del Col·legi d'Arquitectes i rehabilitada durant la dècada dels setanta–, el Palau Episcopal –avui seu del Museu d'Art de Girona–, l'edifici de les Àligues –recuperat com a seu del rectorat de la també recuperada Universitat de Girona– i el veí convent de Sant Domènec –desamortitzat, transformat en caserna i definitivament rehabilitat com a seu de la Facultat de Lletres–. Precisament, la nova universitat va tenir el seu embrió en el Col·legi Universitari de Girona, en la gestació del qual hi va tenir un protagonisme destacat l'Enric Mirambell, que en va ser cap d'estudis durant els primers quatre anys. També cal citar en aquest apartat el convent de Sant Josep, d'accidentada trajectòria i que després de convent va ser duana, delegació d'Hisenda, presó i refugi de damnificats per les inundacions, i que va acabar esdevenint la seu de l'Arxiu Històric de Girona. L'atzar de la història ens porta a recordar que l'any 1952, quan es crea aquest arxiu, amb seu a la Casa de Cultura, el primer director que va tenir va ser el mateix Enric Mirambell. Altres equipaments situats al Barri Vell que han contribuït a la seva revitalització han estat l'antic convent de la Mercè, després Hospital Militar i ara Centre Cultural, i l'Institut Vell, on el mateix Mirambell hi estudià el batxillerat i començà la seva tasca professional, i que avui és seu del Museu d'Història de la Ciutat i l'Arxiu Municipal. Ben a prop de l'institut, baixant el carrer de la Força, a partir dels anys 80 es va desenvolupar el projecte de recuperació del passat jueu de la ciutat. Amb aquest objectiu es restauraren els edificis existents del call i es creà el Museu dels Jueus, que tot just fa uns mesos ha culminat el projecte museogràfic.

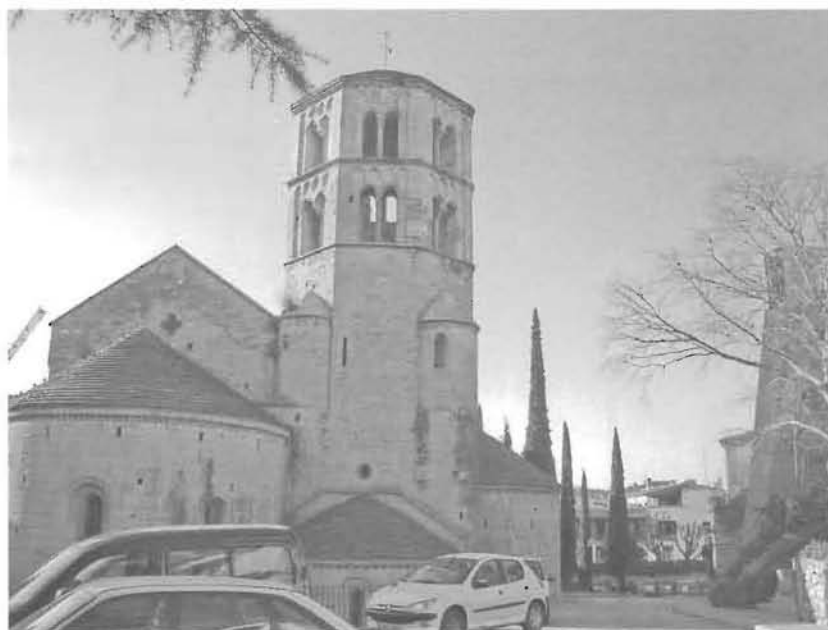
Peces clau de la Girona antiga són la catedral de Girona, la col·legiata de Sant Feliu i les retratadíssimes façanes de les cases de l'Onyar. Totes tres icones han estat restaurades durant els darrers anys, fet que ha contribuït a millorar la imatge de la ciutat de l'Enric Mirambell.

Si saltem el riu, ens trobem en un altre dels escenaris on la presència de l'Enric Mirambell ha deixat petja: l'antic hospici, que es consolidarà com a Casa de Cultura al llarg dels anys d'exercici professional de Mirambell.

Perspectiva de la part posterior de Sant Pere de Galligants encerclat per la muralla. (Foto AHCOAC. Martí).

Vista de l'absis de Sant Pere de Galligants en l'actualitat. (Foto G. Domènech).

Vista del conjunt de Les Àligues i el convent de Sant Domènec durant el seu ús militar. (Foto AHCOAC. Hauser i Menet).

Vista de l'edifici de Les Àligues i el convent de Sant Domènec en l'actualitat. (Foto C. Ribera).

Va ser precisament ell qui, el 1952, va traslladar l'antiga Biblioteca Pública des del convent de caputxins (Institut Vell) fins a l'emplaçament que tots coneixem, amb la qual cosa es van millorar notablement les condicions de la biblioteca i es van posar els fonaments de la futura Casa de Cultura. A partir d'aquest any, l'hospici compartirà el seu espai amb la Biblioteca Pública i amb el recentment creat Arxiu Històric Provincial, del qual també n'assumeix la direcció Mirambell. No serà fins al 1963 quan finalitzen les obres de la Llar Infantil del Puig d'en Roca i s'allibera aquest cèntric edifici per a usos culturals, durant anys, l'únic equipament públic que irradiava activitats i propostes culturals a la ciutat.

La Casa de Cultura s'ha transformat de manera notable durant els darrers cinquanta anys, i els projectes de rehabilitació aprovats prometen canvis encara més radicals. De moment, però, el que s'ha renovat, i molt, és l'entorn: la plaça de l'Hospital i l'edifici de Santa Caterina. El projecte dels arquitectes Fuses i Viader preveu la recuperació de l'hospital del segle XVII i la construcció d'un nou i modern edifici a la seva esquerra, que serà la seu de la Generalitat de Catalunya a Girona. Aquesta, però, no és la primera reforma que viu aquest espai. La primera i més significativa es produeix amb l'enderroc del pany de muralla que delimitava l'espai pel costat oest de la plaça. Precisament, es conserva una fotografia d'aquell indret, en la qual Manuel Azaña, president de la República, piqueta en mà, escenifica l'enderroc, símbol de la voluntat política de progrés. L'acompanyen en l'acte Francesc Macià, president de la Generalitat, i Miquel Santaló, alcalde de la ciutat. Era el 19 de desembre de 1931 i l'Enric Mirambell tenia aleshores deu anys. A partir d'aquest moment i fins a l'any 1968, la plaça de l'Hospital va ser una plaça tancada per tres dels seus quatre costats. A la banda est s'hi alçava una illa de cases, delimitada pels carrers del Pavo i Canaders, que separava la plaça del riu Onyar, i li donava un aire reclòs i tranquil que es perdria amb l'obertura del carrer Pompeu Fabra. La seva obertura, que suposa l'enllaç entre la ciutat nascuda de l'enderroc de les muralles i el riu, era un projecte que va revestir moltes formes i va intentar imposar-se en diversos moments del segle XX. Un d'aquells moments va ser l'any 1969, tot just acabat l'enderroc, amb el concurs convocat per construir un edifici pont destinat a ser la seu dels diferents col·legis professionals de la ciutat. Aquest projecte no va prosperar i al final es va obrir el carrer que enguany ha estat remodelat després de la construcció del pàrquing subterrani. Precisament, aquesta obra

va requerir una excavació arqueològica que ha permès conèixer l'estructura primitiva del barri i endarrerir-ne la cronologia fins al segle XIII.

Els canvis en l'estructura urbana del barri afectaran també la part posterior de l'antic hospici. Bona part de les realitzacions tenen a veure amb la urbanització de la Gran Via Jaume I, iniciada uns anys abans i, especialment, l'alliberament per subhasta dels terrenys del pati de l'hospici. En aquest espai, veritable rovell de l'ou de la ciutat, se situa actualment l'illa de cases entre el carrer de Gaspar Casal i la Gran Via, el conjunt de la plaça de la Diputació, i l'illa entre l'avinguda de Sant Francesc i el carrer Nou. Des del seu lloc a la Biblioteca, l'Enric Mirambell va poder seguir el ventall de propostes que es van presentar per a aquell magnífic espai.

Girona, durant els vuitanta-cinc anys que són objecte d'aquest exercici de memòria, ha protagonitzat un important creixement urbà que ha suposat la creació de nous barris: la urbanització de la muntanya de Montjuïc, el barri de l'Eixample i la ciutat-jardí de Sant Narcís. L'actual barri de Montjuïc dista molt del primer projecte d'urbanització de la muntanya redactat per Giralt Casadesús l'any 1930. Giralt pretenia construir una ciutat-jardí de caràcter obrer en un ambient més amable que el que hi havia a la ciutat emmurallada. D'aquest projecte únicament es varen construir l'escola i un grup de quatre cases aparellades, i no serà fins al 1967 que s'inicia el procés urbanitzador amb l'aprovació del Plan Parcial Parque de Montjuïc, que s'ha anat desenvolupant fins als nostres dies.

Paral·lelament, es produirà l'expansió de la ciutat seguint la riba esquerra de l'Onyar cap al sud, fruit del retorn dels terrenys de l'antiga caserna General Mendoza al municipi l'any 1946. En aquest espai, vint anys després, es projecta el frustrat Pla Perpiñà, que, construït parcialment, suposa l'articulació de la ciutat antiga amb el nou eixample. El creixement i la consolidació de la zona de la Rutlla, Emili Grahit i la carretera de Barcelona suposa la construcció d'equipaments emblemàtics, com l'església de Sant Josep (1952), bon exemple de l'arquitectura de Joaquim M. Masramon i que durant molts anys suposarà el límit sud del nou barri.

A l'altre costat de les vies del tren, en terrenys del pla de Girona, durant els primers anys cinquanta té lloc la construcció del barri de Sant Narcís. Aquest projecte promogut per l'Obra Sindical del Hogar i dissenyat per l'arquitecte Ignasi Bosch Reitg, pretenia solucionar els problemes de disponibilitat d'habitatges que hi havia a la Girona de la postguerra. Amb la

Perspectiva de la plaça de l'Hospital l'any 1935. (AHOAC).

Perspectiva de la plaça de l'Hospital l'any 2008. (Foto C. Ribera).

Vista de la plaça del Lleó amb la caserna General Mendoza. (Foto AHCOAC. Hauser i Menet).

Vista de la plaça del Lleó actualment. (Foto C. Ribera).

urbanització del Parc Central (1990) el barri va quedar plenament integrat al teixit urbà de la ciutat.

La revaloració del patrimoni que ha tingut lloc en els darrers cent anys i que va començar amb la revitalització del Barri Vell, s'ha estès al patrimoni més modern: la Farinera Teixidor, com a seu del diari *El Punt*; la Casa Teixidor, actual Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics; la Casa Ensesa, com a Escola Municipal de Música; i el Banc d'Espanya del carrer Barcelona, que esdevindrà un hotel, en són bons exemples. Aquest moviment per assegurar la dignificació i perdurabilitat en el temps dels edificis antics, ha arribat tard per a molts elements del patrimoni gironí. Sense voluntat de ser exhaustius, cal repassar les pèrdues més pregones que s'han produït en els darrers quaranta anys: la urbanització Teixidor (1974), del carrer de Santa Eugènia; l'edifici d'Athenea i l'Escola d'Arts i Oficis (1971-1975), de la Gran Via i carrer Anselm Clavé; el Mercat del Bestiar i posterior Caserna d'Artilleria General Mendoza (1962); el col·legi dels Maristes, al cor del Barri Vell (1979); el garatge Callicó (1980), a la Gran Via; l'editorial Dalmau Carles Pla (1979), al carrer de Joan Maragall; la residència de les Adoratrius (1988), al carrer del Pare Claret i Joan Maragall; la fàbrica Grober (1985), entre el carrer Nou, la Gran Via i el Mercadal; el cinema Colisseu (1980); l'Orient (1982), a Emili Grahit; el Granvia (1997); el Familiar (1997), a Taquígraf Martí; i, més recentment, l'Ultònia (2003). Darrerament, hem vist desaparèixer la Casa Pla (2002), del carrer Joan Maragall, i la sala de ball El Globo (2007) a la cruïlla dels carrers Bonastruc i Figuerola.

Per tancar aquest repàs, que no hem pretès que fos complet, sinó un seguit de pinzellades de memòria a la manera que ens té acostumats en les converses el doctor Enric Mirambell, només cal dir que ens hem deixat volgudament al pap alguns projectes duts a terme a la ciutat, la importància i la magnitud dels quals depassen la voluntat d'aquest article. No hem parlat dels nous parcs (Migdia, Central, Ribes del Ter i Vista Alegre) que han dotat d'una anella verda la ciutat. De les noves places creades per esponjament del teixit urbà: la plaça Constitució, la de Josep Pla, la de Salvador Espriu i la del Pou Rodó. Ni dels nous i moderns equipaments inaugurats darrerament: el campus de Montilivi (1993), el Pavelló d'Esports de Fontajau (1993), el Palau Firal (1998), i l'Auditori Palau de Congressos (2006), entre d'altres.

Finalment, només ens falta tancar aquest article amb la voluntat d'haver estat dignes alumnes del mestratge de cronista de l'Enric Mirambell. Hem volgut repassar la història urbana de Girona dels darrers vuitanta-cinc anys

Vista del carrer Sèquia amb les naus de la fàbrica Grober a la dreta. (Foto AHCOAC).

Vista del carrer Sèquia i la plaça Constitució a la seva dreta. (Foto C. Ribera).

i molt sovint aquesta ha esdevingut un tàcit reconeixement a l'empenta del nostre homenatjat. Al mateix temps, resseguint l'arquitectura de la ciutat del darrer segle ens han sorgit dubtes importants i detalls per precisar. En més d'una ocasió hem pensat que la millor persona per resoldre'ls hauria estat, com en tantes ocasions ho ha fet, el mateix Enric Mirambell.

Vista del carrer de Santa Eugènia amb les cases de la urbanització a primer terme i la casa de La Punxa al fons. (Foto AHCOAC).

Vista del carrer de Santa Eugènia en l'actualitat. (Foto C. Ribera).